

Szövegváltozat: Kálmány Lajos: Szeged népe, (I—III. Arad és Szeged, 1881—91) III. köt. 206. l. *Hódi István.* — Az a. b. sorhoz lásd Magyar Népdalok (Magyar Remekírók 55. köt. Szerk.: Endrődi Sándor.) 169. l. 85. dal a. b. sorát:

„Verőcei kukorica de sárga,
Ott lútték mög Máté Jóskát bokába“.

A 2. és 5. versszakához lásd: Szeged népe I. 9. l. *Csehó Pista* 2. VSz.-át; III. 205. l. *Csehoj István* balladát; a 8. VSz.-hoz Kodály: „Karádi nóták“ megfelelő sorait.

Dallama nem tiszta pentaton.

Vargha Károly.

A kurtakorcsmák üldözése a régi Kecskeméten

Kecskemét már az 1848-as eseményeket megelőző időkben szabadult a földesúri hatalom alól, a megváltakozási eljárások még 1807. évben megindultak s a városnak a középkor vége óta saját határterületére vonatkozólag még az 1847. évben nemcsak hogy befejeződtek, de ez időre már az örökváltság teljes összegét is kifizetik. Az ezt követő időkre már csak a hódoltság alatt elpusztult környékbeli községek határterületének, pusztáknak megszerzése maradt hátra. Amikor még a város földesúri hatalom alatt állott, egyrészt azon körülmény folytán, hogy itt a földesurak közül soha senki nem lakott, másrészt a másfél százados török uralom következtében, amikor a város és földesurai között az érintkezés szerfölött megnehezült, a város belső életében, ügyeinek intézésében, sajtós, részben a rendkívüli idők szülte jogszokás indul meg.

Az adott körülményekhez, a helyi szükséghez mérten láttak napvilágot a bormérés, korcsmáltatás rendjét szabályozó, a földesúri fennsőbbiségtől függetlenül hozott helyi jogszabályok is. A bormérés jogát minden valószínűség szerint még a török időket megelőzőleg, a földesurak a községi közösségre ruházták át s a census összegében kaptak ennek fejében is kárpótlást.

A városnak a XVII. sz. közepe felé egyre jelentősebb bevétele származott a bormérésből, korcsmatartásból, tekintve, hogy magánosok, akár maguk termelték, akár más vidékről hozták a bort,¹ maguk nem mérhették, sőt egyidőben, még a saját termésüknek nagyobb részét is kötelesek voltak a város pincéjére adni (ezenkívül a dézsmát mindenkor megadni) s nem tarthattak ott-

¹ Efféle bejegyzések tanúsága szerint: „Vöttünk az Marosi emberektől 95 ako bort, akoiat flor 2 d...“ „Vöttünk az ladanj emberektől 72 ako bort...“ (Szolgálati jegyzőkönyvek a kecskeméti városi levéltárban. 1633. év.) Más, számtalan, XVII. sz.-i feljegyzés szerint: Izsákról, szegedi, halasi, ceglédi emberektől. (A helyi termés tehát ekkor még a szükségletet, amely ugyan nemcsak a lakosság szükséglete volt, nem fedezte.)

hon számottevő bormennyiséget. A város az évről-évre külön megszabott áron átvett bort ugyancsak a magistratus által meghatározott áron mérte ki korcsmaín s rendes úton csak itt lehetett borhoz jutni.

Érthető, hogy a város vezetősége az amúgy is keserves, sok gonddal, bajjal terhes hódoltsági időkben, igyekezett az így származó jövedelmét mindenképen megóvni és fokozni s — hihetőleg régibb idők hagyományaképen, de saját hatalmánál és elhatározásánál fogva — hozza meg a borárusítás rendjét szabályozó, egyben a rendelkezés ellen vétőket büntetni rendelő, határozatait.

A felkutathatók közt első, 1654.-ből származó statutum ekképen szól: „Anno 1654. die ultima Decembris Mi Ketskeméti Esküt Bírák és Polgárok együtt leven egyenlő akaratból töttünk illyen veghezest, Senki Varosunkbeliek közzül ivo bort ketten hárman ne vegyen, magan akarkys vehet, de három ketfele nem szabad hordani, Azonban az kik egiütt borokat hoznak is valahonnet vihet házhoz ki ki egy konsoval kostolot, es maga számára altalagos bort, de holnap számra valo együtt valo bort nem szabad senkinek tartani. ha ki ezen kívül czelekszik valaki tizenket forint maradjon.“ (Szolgálati jegyzőkönyvek, 1654. év 3. o.)

Nem sokkal később újabb rendelkezést is hoznak, amelyet külön érdekessé tesz az is, hogy Hornyik Jánostól, a város történetírójától, amyszor emlegetett „három város“: Kecskemét, Nagy-körös, Cegléd „egyetértésére“ hivatkozik, a következők szerint:

„...lett illyen vegezese az Betsületes Tanácsnak, *mellyet az eghesz varos előtt is megh olvastanak s magyaratanak, es azokis helyben hagyvan javallottanak.* Senki az Városbeliek közeül (az kik szölös emberek) szölőjuket megh szödvén, annak mustyat avagy borat az maga hazanal el ne arullya, hanem köből szamra az Varos pinczejere varos szükseghere be adgya azon arron az mint az szomszed varosokon Körössön es Czegleden arra szakad, pint szamra is ugy arultassek, valmint azok arultattyak, holott minden dolgokban egyet értvén, egyenlő ertelemből fugh ez három Város, ez dologhban is egy értéknek kell lennyi kinek kinek, az bor köblinek be adasan es pintinek is ki arultatan. Valaki ezen kívül fogh cselekedni s ragadoznyi az 12 forint büntetesekeket el nem kerüli. De ez *magan valo korcsmaroskodas* hazankent senkinek megh nem engettetik, jelen valo sok nyomorusagos nyavalyaink fizetesink es karvallasainkra nézve, ki ki azért ez veghezeshoz es rendezeshez szabja magat, ha az kemény büntetetest el akarja kerülni.“ (Tanácsi jegyzőkönyvek 1661. szept. 10.)

Azonban hiába hozták e tilalmakat a „*magán-korcsmák*“, „*hamis korcsmák*“, „*álnok korcsmák*“, (a bort rövid úton a fogyasztóhoz juttató, tehát) „*kurtakorcsmák*“, ellen, (kurtakorcsmánál első ízben az 1665. évi adókönyv nevezi s az időtől csaknem mindig így említik) hiába volt a város pincéjére, korcsmaíra felügyelő

borbíró,² (aki mellé sok idő multával, 1818.-ban egy második borbíró is állítottak) a város hadnagyai, tizedeseinek szigorú vigyázása, a szegény ember nyilván több pénzhez jutott, ha borát maga árusította. Bizony meg is tette mindenki, akinek bátorsága volt megszegni a tilalmakat s vállalni az eléggé súlyos büntetés kockázatát.

A XVII. sz. közepe tájától 2 évszázadon át töméntelen jegyzést találunk a kurtakorcsmálkodókra kiszabott büntetésekről s az egyre-másra megújított statutumokról.

Előbb csak az idézett statutum pénzbüntetést kiszabó rendelkezését alkalmazták, mint: „Sandor Gergelyne hamis korcsoma árulásert fizetett f 3 d. 5“, „Csuka Miklos alnok korcsomaierit fizetett f 9 d 20“, „Toth Ersek Simon Matyas napa Alnok korcsomaert fizettenek Tall. 11.“ (Adókönyvek. 1662. év), stb., majd (az 1710.—20.-as években már a pusztákön is elszaporodott s ott is üldözött kurtakorcsmatartókat) a pénzbüntetés mellett pálcával, (nőket korbáccsal is) fenytik, de természetesen ki nem irtják őket.

Különösen az 1780.—90.-es évekre olyan, soha nem tapasztalt módon üzük a tiltott haszonhoz jutásnak ezt a módját, hogy a tanácsai, bírói jegyzőkönyvek sok-sok oldala mással sincsen teleírva, mint a felfedezettek büntetésével. Papp László.

Madárláttá kenyér

Arany János Családi kör c. költeményében a mezőről hazatérő gazda tarisznyájában kutatnak a gyerekek, s örülnének, ha benne *madárláttá kenyérdarabcskát* lenének. De Bence is úgy bánik Miklóssal a Toldiban, mint kis gyerekekkel, s azt mondja neki a X. énekben: „Nesze, szolgám, *madárláttá cipót* hoztam“. A kifejezést Arany kétségkívül a nép ajkáról vette: a Nyr. Debrecenből idézi (5: 177). Nyíri Antal szíves értesítése szerint Szentesen is mondják: *madárláttá kenyér*. Mindig azt mondják az olyan kenyérről, amely megjárta a határt, Pl. kivitték az aratók, de egy része nem fogyott el, visszahozták. Száraz volt egy kicsit, de azért jó az a gyerekeknek, „*mer madárláttá*“. A szabolicsmegyei Gyulaházán is ismerik a gyerekek a *madárláttá kenyeret*, melyet apjuk a mezőről hozott haza (Nemes Gyula igazgatótanító úr szíves értesítése). Leher nagy Toldi-magyarázata szerint „így kedveskedik a paraszt gyermekének azon kenyérdarabbal, melyet a tarisznyában útról vagy mezőről hozott. *Madárláttá* = melyet a madár látott, azaz: mely künn volt a szabadban“.

Mint Simonyi (Nyr. 30: 44) rámutatott, hasonló kifejezéseket használnak a németek is. Így Nassauban azt mondják: *Da*

² Ennek tisztársa a *székbíró*, aki hasonlóképen városi hatósági monopoliumszerűen gyakorolt húsmérésre felügyelt.